

חיי משה: הביזוגרפיה של משה רבנו בראי ספרות האגדה

שיעור 1: לידת משה רבנו

---

1. שמות א, כב - ב, י

וַיֵּצֵא פַרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לְאֹמֶר כָּל הַבֶּן הַיְלֹוֹד הַיִּזְרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבֵּת תַּחֲיוּן: וַיִּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לִוִי וַיִּקַּח אֶת בַּת לִוִי: וַתֵּהֶר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: ולא יכלה עוד הצפינו...

2. שמות רבה (מהדורת שנאן) פרשה א, יג-כ

(יח) 'ויצו פרעה לכל עמו לאמור כל הבן הילוד היארה תשליכהו'. אמר ר' יוסי ב"ח: אף על עמו גזר. ולמה עשה כן? שהיו אצטגניניו אומרים: גואל ישראל נתעברה בו אמו ואין אנו יודעים אם מישראל הוא או מצרי הוא. באותה שעה כנס פרעה לכל המצריים ואמר להם: השאילו לי בניכם לט' חדשים שאשליכם ליאור. הדא הוא דכתיב: 'כל הבן הילוד היארה תשליכהו', בין יהודי בין מצרי. ולא רצו לקבל ממנו. אמרו לו: בן מצרי לא יגאל אותן אלא מן העברים.

(יג) 'אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה'. והלא יוכבד ומרים שמם! ולמה נקרא שם יוכבד שפרה? שהיתה משפרת את הוולד. מרים - פועה? שהיתה נופעת יין בתינוק אחר אמה. (...) פועה - שהופיעה פנים כנגד אביה עמרם, שהיה ראש סנהדרין באותה שעה. כיון שגזר פרעה ואמר: 'כל הבן הילוד היארה תשליכהו', אמר עמרם: ולריק ישראל שוכב את אשתו? מיד הוא הוציא את אשתו יוכבד ופירש את עצמו ממנה, ועמד וגרש את אשתו כשהיא מעוברת ג' חדשים. ועמדו כל ישראל וגרשו נשותיהם. אמרה לו בתו: אבא, גזרתך קשה משל פרעה. פרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות. פרעה הרשע, ספק גזרתו קיימת, אבל אתה צדיק וגזרתך מתקיימת. עמד הוא והחזיר את אשתו. עמדו כל ישראל והחזירו נשותיהן. ---

(יט) 'וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי'. להיכן הלך? אמר ר' אבא בר זבדא: שהלך בעצת בתו ---

'ויקח את בת לוי'. והחזיר לא נאמר אלא ויקח. אמר ר' יהודה בר אבינא: שעשה בה מעשה לקוחים: הושיבה באפריון ומרים ואהרן מרקדין לפניו ומלאכי השרת אומרים: 'מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה' (תהלים קיג). ---

'את בת לוי'. איפשר בת ק"ל שנה וקרי לה בת? אמר ר' יהודה בר אבינא: שנולדו לה סימני נערות.

(כ) 'ותהר האשה ותלד בן'. אמר ר"ל: והלא מעוברת היא ג' חדשים כשהחזירה ואתה אמרת 'ותהר ותלד בן'? אלא מקיש לידתה להורתה: מה הורתה שלא בצער, אף לידתה שלא בצער. מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפתקה של חוה. ---

'ותרא אותו כי טוב הוא'. תני ר"מ: טוב שמו. ר' יהודה אמר: טוביה שמו. ר' נחמיה אמר: הגון לנביאות. אחרים אומרים: שנולד מהול. רבנן אמרי: בשעה שנולד נתמלא הבית אורה. כתיב התם: 'וירא אלהים את האור כי טוב' (בראשית א) וכתיב הכא: 'ותרא אותו כי טוב הוא'. ---

'ולא יכלה עוד הצפינו' - לפי שהיו המצריים הולכים בכל בית ובית שהיו חושבים שנולד שם תינוק ומוליכין שם תינוק קטן מצרי והיו מבכין אותו, שישמע תינוק ישראל קולו ויבכה עמו...'

3. יוסף בן מתתיהו (פלביוס יוספוס), קדמוניות היהודים, ספר שני, ט ב (בתרגום אברהם שליט)

אחד האיציטגנינים - אנשים שמוכשרים להגיד את העתידות לאמיתן - הודיע למלך שעתיד באותו זמן להיוולד איש בישראל שישפיל את כבוד מלכות מצרים וינשא את עם ישראל וכשיגדל יעלה על כל אדם במדותיו הטובות ויזכה לתהילת עולם. והמלך פחד וציוה בעצתו של אותו איציטגנין להשליך היאורה ולהרוג כל זכר שיוולד לבני ישראל ... עמרם מהמיוחסים שבעברים היה שרוי בפחד לעמו שמא יכלה כולו מחוסר דור צעיר הולך וגדל ובדאגה חמורה למשפחתו הוא והיה אובד עצות כי אשתו היתה הרה. ועמד בתפילה לפני אלהים והתחנן שיתן חנינת מה לבריותיו שלא עברו בשום אופן על עבודתו ויגאלם מסבלותם ... ואלהים ריחם עליו ונתרצה לתחינתו ועמד עליו בשנתו ושידלו בדברים שלא יתייאש מן העתיד ... 'ועתה דעו לכם שדואג הנני לטובת כולכם ולתהילתך אתה כי אותו הבן שבגלל פחדם מפני היוולדו דנו המצרים למיתה את ילדיהם של כל ישראל, שלך יהיה ויעלם מעיני השוקדים עליו לאבדו' ... דברים אלו נתגלו לו לעמרם בחלום והוא הקיץ משנתו וסיפר ליוכבד אשתו ותקף את שניהם פחד גדול בגלל הבשורה שבישר אותם החלום ... הלידה של האישה הוסיפה אמונה בדבר שנתבשרו מפי אלהים כי נעלמה מעיני השומרים מחמת קלות צריה ומשום שלא גרמו לה כאבים קשים.

שיעור 2: משה רבנו והמצרי

1. שמות ב-יב

(י) וַיִּגְדַּל הַיְלֵד וַתִּבְאֶהוּ לְבַת פְּרֹעֹה וַיְהִי לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַמִּיִּם מְשִׁיתָהוּ:
(יא) וַיְהִי בְיָמֵים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחִיו וַיִּרְא בְּסִבְלָתָם וַיִּרְא אִישׁ מִצְרִי מִכֶּה אִישׁ עֵבְרִי
מֵאָחִיו: (יב) וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיִּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּרְא אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֶהוּ בַּחֹל:

2. ישעיהו נט-יד-יח

(יד) וְהִסַּג אַחֹר מִשְׁפָּט וַצְדָקָה מִרְחוֹק תַּעֲמֹד כִּי כְשֶׁלָּה בְּרָחוּב אָמַת וּנְכַחָה לֹא תוּכַל לָבוֹא: (טו)
וַתְּהִי הָאָמַת נְעֻדָּרַת וְסָר מִרְעֵ מִשְׁתוֹלָל וַיִּרְא ה' וַיִּרַע בְּעֵינָיו כִּי אֵין מִשְׁפָּט: (טז) וַיִּרְא כִּי אֵין אִישׁ
וַיִּשְׁתַּמֵּם כִּי אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זָרְעוֹ וַצְדָקָתוֹ הִיא סִמְכָתָהוּ: (יז) וַיִּלְבֹּשׂ צְדָקָה כְּשֶׁרִין וְכוֹבֵעַ
יְשׁוּעָה בְּרֵאשׁוֹ וַיִּלְבֹּשׂ בְּגָדֵי נֶקֶם תִּלְבָּשֶׁת וַיַּעַט כְּמַעֲיֵל קִנְאָה: (יח) כָּעַל גְּמָלוֹת כָּעַל יְשָׁלֵם חֲמָה
לְצַרְיֹו גְּמוֹל לְאִיבִיו לְאִיִּים גְּמוֹל יְשָׁלֵם:

3. פילון, על חיי משה, א, 43-44 (בתרגום סוזן דניאל-נטף)

בין מפקחי העבודה היו כאלה פראיים ביותר ומשתוללים ובאכזריותם לא נבדלו כלל מחיות ארסיות וטורפות, אכן - חיות פרא בדמות אנוש שלבשו צורה של יצור תרבותי כמסווה בתכסיסי ציד ולבם קשוח מברזל ויהלום. אחד מהם, התקיף מכולם, שדברי התוכחות לא הביאו אותו לווייתור כלשהו, אלא אף הוסיפו לרוגזו, היה מכה כל מי שלא ביצע את פקודותיו חיש מהר ובנשימה אחת, מענהו עד מוות, ועולבו בכל עלבון. בשל כך הרגו משה, ובעיניו היה זה דבר מצווה. אכן מצווה היא להשמיד איש החי על השמדת בני אדם.

4. יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים

5. ויקרא כד, י-יא

(י) וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... (יא) וַיִּקַּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלַל וַיִּבְיֵאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֵמִית בֵּת דְּבָרִי לְמִטָּה דָּו:

6. שמות ב-יב

(יא) וַיְהִי בַיָּמִים הֵהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחִיו וַיֵּרָא בְּסַבְלֶתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאָחִיו: (יב) וַיִּפֹּן כַּה וְכַה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיֵּרָא אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:

7. שמות רבה (מהדורת שנאן) א, כח-ל

אמר רב הונא בשם בר קפרא: בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם ושלא שינו את לשונם ושלא גלו סודם ושלא הפקירו נשותיהן. ומנין שלא נחשדו על הערוה? שהרי אחת היתה ופרסמה הכתוב, שנאמר: 'ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן'. ---

אמרו רבותינו: נוגשים היו מן המצריים ושוטרים היו מישראל, ונוגש ממונה על עשרה שוטרים ושוטר ממונה על עשרה מישראל. היו הנוגשים הולכים לבתי השוטרים בהשכמה להוציאם לעבודתן לקריאת הגבר. פעם אחת הלך הנוגש המצרי אצל שוטר ישראל ונתן עיניו באשתו שהיתה יפת תואר בלי מום. עמד לשעת קריאת הגבר והוציאו מביתו וחזר המצרי ובא על אשתו והיתה סבורה שהוא בעלה ונתעברה ממנו. חזר בעלה, מצא המצרי יוצא מביתו. שאל לה: נגע בך? אמרה לו: הן, וסבורה הייתי שאתה הוא. כיון שידע הנוגש שידע בו, חזר לעבודת הפרך והיה מכה אותו ומבקש להורגו ---

והיה משה רואה והביט בו, ראה מה עשה לו בבית ברוח הקדש וראה מה שעתידי לעשות לו בשדה. אמר: ודאי זה חייב הריגה, ולא עוד אלא שבא על... [שלומית] ולכך הוא חייב הריגה, שנאמר: 'מות יומת הנואף והנואפת' (ויקרא כ), והיינו דכתיב: 'ויפן כה וכה'. ---

'וירא כי אין איש' - כי אם בן מות הוא. ר' יהודה אומר: ראה כי אין איש שיקנא להקב"ה ויהרגהו. ר' חמא בר חנינא אמר: ראה שאין מי שיזכיר עליו את השם ויהרגהו. ורבנן אמרי: ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדת ממנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות. כיון שראה משה כן, נמלך במלאכים ואמר להם: חייב זה הריגה? אמרו לו: הן. הדא הוא דכתיב: 'וירא כי אין איש' שילמד עליו זכות. ---

'ויך את המצרי' - במה? ר' אביתר אמר: באגרוף הרגו, מגריפה של טיט. רבנן אמרי: הזכיר עליו את השם והרגו. ---

'ויטמנהו בחול' - שלא היה שם אלא ישראל. טמנו בפיהם של ישראל שנמשלו לחול. אמר להם: אתם נמשלתם לחול - מה החול הזה אדם נוטלו מכאן ומניחו לכאן ואין קולו נשמע, כך יטמן הדבר בפיכם שלא ישמע.

שיעור 3: משה רבנו, ציפורה והכושית

1. שמות פרק ב

(כא) וַיִּזְאָל מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת צַפֹּרָה בְּתוֹ לְמִשָּׁה:

2. במדבר פרק יב

(א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאֶהֱרֹן בְּמִשָּׁה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח: (ב)
וַיֹּאמְרוּ הָרֶק אַךְ בְּמִשָּׁה דִּבֶּר ה' הֲלֹא גַם בָּנוּ דִּבֶּר ...

3. יחזקאל הטרגיקאן, יציאת מצרים (בתרגום יהושע גוטמן)

* מערכה ראשונה, מחזה שני

מ ש ה: הנה רואה אני שבע בנות אלה
ציפורה: הזר, הארץ כולה מכונה בשם לוב. יושבים בה שבטים בני גזעים שונים, כושים,
אנשים שחורים. מושל הארץ אחד הוא, גם אדון וגם ראש צבא יחיד. הוא מנהיגה של עיר זו
וגם שופט את בני אנוש בתפקידו ככוהן, והוא גם אבי ואביהן של אלה.

* מערכה שנייה, מחזה ראשון:

ח ו מ: אולם צריכה את ציפורה להודיע לי על כל זה
ציפורה: אבי נתן אותי לאשה לזר הזה.

4. ספרי במדבר פיסקה צט

'ותדבר מרים ואהרן במשה', מנין היתה מרים יודעת שפירש משה מפריה ורבייה אלא שראת את צפורה שאינה מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה מה לך שאין את מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה אין אחיך מקפיד בדבר לכך ידעה מרים ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו. ר' נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנא' 'וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה' (במדבר יא, כז) כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהם של אלו בכך ידעה מרים ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו [...]

'האשה הכושית', וכי כושית היתה והלא מדיינית היתה שנאמר 'ולכהן מדין שבע בנות' (שמות ב, טז) ומה ת"ל כושית אלא מה כושי משונה בעורו כך צפורה משונה בנויה יותר מכל הנשים [...] 'כי אשה כושית לקח' עוד למה נאמר אלא יש לך אשה נאה ביופיה ולא במעשיה במעשיה ולא ביופיה כמה שנאמר 'נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם' (משלי יא כב) זאת נאה בנויה ונאה במעשיה לכך נאמר כי אשה כושית לקח.

5. ילקוט שמעוני לתורה, פרשת שמות רמז קסח

ויבא אל רעואל ויספר לו משה את אשר ברח ממצרים ואת אשר מלך על בני כוש ואת אשר לקחו מידו המלוכה ויגרשוהו, ויהי כשמוע רעואל את דבריו אמר בלבו אתנה זה בית הכלא וארצה בו לבני כוש כי נוסם הוא ויקחהו אל בית הסהר ויהי כלוא שם עשר שנים, ויהי בהיותו עצור שמה ותחמול עליו צפורה בת רעואל ותכלכלהו לחם ומים ויהי מקץ עשר שנים ותאמר אל אביה לאמר האיש העברי אשר כלאתו זה עשר שנים בבית הסהר ואין דורש ואין מבקש אליו ועתה אם טוב בעיניך אבי נשלח ונראה אם מת ואם חי הוא ואביה לא ידע כי כלכלתהו, ויען ויאמר רעואל הנהיה כדבר הזה להעצר גבר בבית הכלא עשר שנים ולא יאכל ויחיה, ותען צפורה את אביה לאמר הלא שמעת אבי כי אלהי העברים גדול ונורא הוא ומפליא להם בכל עת, הוא הציל אברהם מאור כשדים ואת יצחק מן החרב ואת יעקב מן המלאך בהאבקו עמו, וגם עם זה רבות עשה ויצילהו מיאור מצרים ומחרב פרעה גם מזה יכול למלטהו, וייטב הדבר בעיני רעואל ויעש כן כדבר בתו וישלח אל הבור לראות מה נעשה בו, ויראו והנה האיש חי ועומד על רגליו ומתחנן אל אלהי אבותיו, ויוציאוהו מן הבור ויגלחוהו וישנו את בגדי כלאו ויאכל לחם, וירד האיש אל גנת רעואל אשר אחרי הבית, ויתפלל אל אלהיו אשר עשה אתו נפלאות רבות ויהי בהתפללו ויבט בצדו והנה מטה ספיר מוצב ארצה והוא נטוע בתוך הגנה ויקרב אל המטה והנה חקוק בו שם ה' אלהים צבאות כתוב ומפורש על המטה ויקרא בו ויתלשהו כהתלש עץ יער מסבכו ויהי למטה בכפו [...] ויגיע המטה אל יד רעואל המדיני ובעת צאתו ממצרים לקחו בידו ויטעהו בתוך גנתו, ויבחנו כל גבורי קיני לתלשו בבקשם לקחת צפורה בתו ולא יכלו וישאר בתוך הגן עד בא אשר לו המשפט ויקחהו, ויהי כראות רעואל את המטה בידו ויתמה על ככה ויתן רעואל צפורה בתו למשה.

6. יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים,

ספר שני, י, א, שורות 239-253 (בתרגום אברהם שליט)

... ובעוד משה נושא בלא רצון את חוסר הפעולה של הצבא אירע מאורע זה: למלך הכושים היתה בת ותרביס שמה. היא ראתה את משה כשהוא מוליך את צבאו סמוך לחומה ונלחם בגבורה והשתוממה לתבונה שבטכסיסיו ושיערה שהוא הוא שגרם למצרים את הצלחתם ... ואהבה גדולה מאוד אליו תקפתה. וכשגבר הרגש בלבה שלחה את הנאמנים בעבדיה לדבר אתו בדבר נישואים. והוא הסכים לדבר בתנאי שתוסגר העיר. ועשו אמנה בשבועה שישא את האשה באמת ולא יפר את החוזה לאחר כיבוש העיר. הדיבור והמעשה באו זה אחר זה ומשה הודה לאלוהים, לאחר שעשה שפטים בכושים, וכרת את ברית הנישואים והוליך את המצרים חזרה לארצם.

7. ילקוט שמעוני לתורה, פרשת שמות רמז קסח

וילכוד משה את העיר בחכמתו ויושיבוהו על כסא המלוכה וישימו כתר מלכות בראשו וגם את הכושית הגבירה נתנו לו לאשה ויירא משה את אלהי אבותיו ולא בא אליה כי זכר את השבועה אשר השביע אברהם את אליעזר עבדו לאמר 'לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני' (בראשית כד, לז) [...] והימים אשר מלך על בני כוש ארבעים שנה, ויצלח בכל מלחמתו כי ה' אלהי אבותיו אתו, בשנת ארבעים למלכו והוא יושב על כסא המלוכה והגבירה יושבת לימינו אצלו ותאמר הגבירה אל השרים ואל העם הנה זה ארבעים שנה אשר מלך זה על כוש ואלו לא קרב ואת אלהי בני כוש לא עבד, ועתה שמעו נא בני כוש ולא ימלוך עליכם זה הנה מונחם בני ימלוך עליכם כי טוב לכם לעבוד את בן אדוניכם מעבוד איש נכרי עבד מלך מצרים, ויהי כל העם נדון עד הערב וישכימו בבוקר [...] ויתנו לו מתנות גדולות וישלחוהו בכבוד גדול ויצא משם ויחדול ממלוך על כוש [...]

שיעור 4: משה רבנו: יופיו יושרו וחטאי

1. יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, ספר שני, ט (בתרגום אברהם שליט)

וכיון שהיה הילד בעל צורה כזו אימצה אותו תרמותיס לה לבן ופעם לקחה והביאה את משה אל אביה והראתה אותו לו וסיפרה איך היא דואגת ליורש עזר, אם רצונו של האלהים שלא יהיה לה בן. ואמרה לו: "גידלתי ילד שצורתו כצורת אלהים ורוחו אצילה באורח פלא קיבלתי בחסד היאור וחשבת לאמצו לי לבן ולעשותו ליורש עזר פלכותך". בדברה זאת שמה את התינוק בידי אביה, וזה לקחו ואימץ אותו באהבה אל לבו ושם את הכתר על ראשו, כדי לגרום נחת רוח לבתו. ומשה תפש בכתר והורידו לארץ, מעשה ילדות לכאורה, ודרך עליו ברגלו. הדבר הזה נראה כסימן לפורענות המתרגשת על בית המלוכה, וכשראה זאת האיציטגנין, שצפה מראש שעתיד הנער להיוולד לשם השפלתה של מלכות מצרים, קם עליו להרגו ... אולם תרמותיס הקדימה אותו והצילה את התינוק מידו.

2. שמות רבה (מהדורת שנאן) א, כו

'ותביאהו לבת פרעה ויהי לה לבן'. היתה בת פרעה מנשקת ומחבקת אותו כאילו הוא בנה ולא היתה מוציאתו מפלטרין של מלך, ולפי שהיה יפה היו הכל מוציאים אותו ומתאווים לראותו. מי שהיה רואהו לא היה מעביר עיניו מעליו. והיה פרעה נוטלו ומחבקו והוא נוטל כתרו של פרעה מעל ראשו ונותנו על ראשו, כמו שעתיד לעשות לו כשיהיה גדול. ... והיו חרטומי פרעה יושבין ואומרים: פתיראין אנו פזה שנוטל כתרך ונותנה בראשו, שלא יהא זה אותו שאנו אופרים שעתיד ליטול הפלכות עטך. מהם אומרים להורגו, מהם אומרים לשורפו. והיה יתרו יושב ביניהן. אמר להם: הנער הזה אין לו דעת, אלא בחנו והביאו לפניו בקערה אחת זהוב וגחלת. אם ישיט ידו לגחלת - אין בו דעת ואין עליו משפט מות; ואם ישיט ידו לזהוב - יש בו דעתו והרגו אותו. מיד הביאו לפניו זהוב וגחלת ושלח משה ידו ליקח הזהוב. בא גבריא אל דחה את ידו ותפש ידו בגחלת והכניס ידו לתוך פיו עם הגחלת ונכוה לשונו וממנו נעשה כבד פה וכבד לשון.

3. אבות דרבי נתן נו"א יז

התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך כיצד בשעה שראה משה רבינו את בניו שאין בהן תורה שיעמדו בנשיאות אחריו נתעטף ועמד בתפלה. אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני את מי יכנס את מי יצא בראש כל העם הזה שנאמר 'וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו' (במדבר כז טו-יז). אמר לו הקב"ה למשה משה 'קח לך את יהושע' (שם שם יח).

4. מדרש תנחומא (בובר), פקודי ד

'אלה פקודי המשכן' (שמות לח, כא). ולמה עשה עמהם חשבון, והקב"ה מאמינו, שנאמר 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא' (במדבר יב, ז), ומשה אמר בואו ועשו עמי חשבון, אלא ששמע משה ישראל מדברים מאחריו [...] ומה היו אומרים, ר' יצחק אומר לשבח היו אומרים, אשרי יולדתו של זה, כל ימיו הקב"ה מדבר עמו, כל ימיו הוא משולם להקב"ה [...] ור' חמא אמר לגנאי, היו אומרים ראה צואר, ראה שוקים, אוכל משל יהודים, ושותה משל יהודים, וכל מה שיש לו מן היהודים, וחבירו משיבו אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר, כיון ששמע משה כך אמר להן חייכם משהמשכן נגמר אני עושה עמכם חשבון, שנאמר 'אלה פקודי המשכן' וגו'.

5. שמות רבה (מהדורת שנאן) ד, ה

'נקי כפים' (תהילים כד, ד) זה משה, שנאמר: 'לא חמור אחד מהם נשאתי' (במדבר טז, טו). אם נטל חמור שלהם, מה שנה מן הליסטים? אלא כך אמר משה: כל אותן המסעות שהיו נוסעים במדבר לא אמרתי לאחד מהם שיטול דבר משלי ויטעון על חמורי.

6. מדרש פטירת משה

התחיל משה לתבוע אותו בפיו ואמר לפניו: ריבונו של עולם, מה חטא בידי כדי שאמות?
אמר לו הקב"ה: מחטאו של אדם הראשון ... לפיכך אתה מת.
אמר לו: ריבונו של עולם, לשווא דשו רגליי בערפל ולשווא רצתי לפני בניך כסוס?
אמר לו: כבר קנסתי מיתה על אדם.
אמר לו: ריבונו של עולם, אדם הראשון מצווה קלה ציווית אותו ועבר עליה, ואני לא עברתי.
אמר לו: הרי אברהם קידש שמי בעולם ומת!
אמר לו: יצא ממנו ישמעאל שיאבדו בניו את בניך.
אמר לו: הרי יצחק בנו שפשט צווארו על גבי המזבח ומת!
אמר לו: יצא מחלציו מי שיחריב את ביתך ובניו יהרגו את בניך כוהניך ולווייך.
אמר לו: הרי יעקב שיצאו ממנו י"ב שבטים ולא הכעיסני ומת!
אמר לו: לא עלה לרקיע ולא דשו רגליו בערפל ולא דיברת עמו פנים אל פנים ולא קיבל התורה מידך.
אמר לו הקב"ה: "רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" (דברים ג, נו).

אמר לו: ריבונו של עולם, אכנס לארץ ישראל ואחיה שם שתי שנים או שלוש ואמות.
אמר לו: גזירה היא מלפני שלא תיכנס לשם.
אמר לו: אם לא אכנס בחיי אכנס במותי.
אמר לו: לא!
אמר לו: ריבונו של עולם, כל הכעס הזה עלי למה?
אמר לו: 'על אשר לא קידשתם אותי בתוך בני ישראל' (דברים לב, נא).
אמר לו משה רבנו: עוון אחד יש לי ואין אתה מכפר לי?
אמר לו הקב"ה: משה, שישה עוונות בידך ...
בתחילה אמרת לי 'שלח נא ביד תשלח' (שמות ד, יג),
שנית: 'ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך' (שמות ה, נג),
שלישית: 'לא ה' שלחני' (במדבר טז, נט),
רביעית: 'ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה' (במדבר טז, ל),
חמישית: 'שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים' (במדבר כ, י),
שישית: 'והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים' (במדבר לב, יד).
אברהם יצחק ויעקב חטאים היו, שאמרת לבניהם כך? אמר לו: ריבונו של עולם, כמה פעמים
חטאו ישראל והתחננתי והתפללתי עליהם לפניך ומחלת להם, ולי לא תמחול? אמר לו: אין
דומה גזירת ציבור לגזירת יחיד ... —

אמר לו הקב"ה: משה, בן מי אתה?

אמר לו: בן עמרם.

אמר לו: ועמרם בן מי הוא?

אמר לו: בן יצהר.

ויצהר בן מי הוא?

אמר לו: בן קהת.

וקהת בן מי הוא?

אמר לו: בן לוי.

אמר לו: וכולם ממני יצאו? אמר לו מן אדם הראשון.

אמר לו: נשאר מהם שום אדם חי?

אמר לו: כולם מתו.

אמר לו הקב"ה: ואתה רוצה לחיות? אמר לו: ריבונו של עולם, אדם הראשון גנב ואכל מה שלא

רצית וקנסת עליו מיתה, ואני גנבתי כלום לפניך? וכבר כתבת עלי 'עבדי משה בכל ביתי נאמן

הוא' (במדבר יב, ז).

אמר לו הקב"ה למשה: כלום אתה צדיק מאדם הראשון ודורו?

אמר לו כן, אדם הראשון וחווה פיתה אותם נחש, ואני החייתי מתים בנחש.

אמר לו הקב"ה: כלום אתה גדול מנח ודורו?

אמר לו כן, נח הבאת עליו ועל דורו מי המבול ונח לא ביקש רחמים על דורו, ואני אמרתי

'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת' (שמות לב, לב) כלום גדול אתה

מאברהם ... מיצחק ...

אמר לו הקב"ה: כלום אמרתי לך שתהרוג את המצרי?

אמר לו: ואתה הרגת כל בכורי מצרים, ואני אמרת בשביל מצרי אחד?

אמר לו הקב"ה: ואתה דומה אלי, ממית ומחיה? כלום אתה יכול להחיות כמוני.

שיעור 4: יזמו האחרון של משה רבנו

1. מדרש תנחומא, ואתחננו

[...] כיון שראה משה שאין משגיחין בו הלך אצל שמים וארץ אמר להם בקשו רחמים, אמרו ליה עד שנבקש רחמים עליך נבקש רחמים על עצמנו שכתוב 'כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה' (ישעיה נא, ו) הלך אצל כוכבים ומזלות [...] הלך אצל הרים וגבעות [...] הלך אצל הים הגדול [...] מיד הלך לו אצל שר הפנים א"ל בקש עלי רחמים שלא אמות, אמר לו משה רבי טורח זה למה כך שמעתי מאחורי הפרגוד שאין תפילתך נשמעה בדבר הזה, הניח משה ידיו על ראשו והיה צועק ובוכה ואומר אצל מי אלך לבקש עלי רחמים, [...] אמר לו הקב"ה כל זה שאתה מצטער למה, אמר ריבון העולמים מתיירא אני מחבלו של מלאך המוות א"ל איני מוסרך בידו אמר לפניו ריבון העולמים יוכבד אמי שהוקהו שיניה בחייה בשני בניה יקהו עוד שיניה בפיתתי [...] א"ל כך עלתה במחשבה וכן מנהגו של עולם דור דור ודורשיו דור דור ופרנסיו דור דור ומנהיגיו עד עכשיו היה חלקך לשרת לפני ועכשיו אבד חלקך והגיע שעה של יהושע תלמידך לשרת –

אמר לפניו ריבוני אם מפני יהושע אני מת אלך ואהיה לו תלמיד א"ל אם אתה רוצה לעשות כך לך עשה עמד משה והשכים לפתחו של יהושע היה יהושע יושב ודורש ועמד משה וכפף קומתו והניח ידו על פיו ונתעלמו עיניו של יהושע ולא ראה אותו כדי שיצטער וישלים עצמו למיתה והלכו ישראל אצל משה לפתחו ללמוד תורה ושאלו ואמרו משה רבינו היכן הוא, אמרו להם השכים והלך לפתחו של יהושע, הלכו ומצאוהו בפתחו של יהושע, והיה יהושע יושב ומשה עומד, אמרו לו ליהושע מה עלתה על לבך שמשה רבינו עומד ואתה יושב, כיון שתלה עיניו וראהו מיד קרע בגדיו וצעק ובכה ואמר רבי רבי אבי ואדוני, אמרו ישראל למשה משה רבינו למדנו תורה, אמר להם אין לי רשות, אמרו לו אין אנו מניחין אותך, יצתה בת קול ואמרה להם לפדו מיהושע וקבלו עליכם לישב וללמוד מיהושע, ישב יהושע בראש ומשה בימינו ובני אהרן משמאלו, והיה יהושע יושב ודורש בפני משה, ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן בשעה שאמר יהושע ברוך אשר בחר בצדיקים נטלו מסורת חכמה ממשה ונתנו ליהושע ולא היה יודע משה מה היה יהושע דורש, אחר שעמדו ישראל

מישיבה אמרו למשה סתם לנו את התורה, אמר להם איני יודע מה אשיב לכם, והיה משה רבינו נכשל ונפל, באותה שעה אמר משה ריבון העולמים עד עכשיו בקשתי חיים ועכשיו הרי נפשי נתונה לך [...]

2. דברים רבה ט, ט

[...] אמר הקדוש ב"ה עשה לו כדרך שהוא עושה לך
מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע
נתיירא יהושע ואמר משה ר' בוא אצלי
יצאו להלך הלך משה לשמאלו של יהושע נכנסו לאהל מועד ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם
משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע ואמר מה אמר לך הדיבור
א"ל יהושע כשהיה הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך,
אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת [...]

3. דברים רבה יא, י

וכיון שראה משה שנחתם עליו גזר דין גזר עליו תענית ועג עוגה קטנה ועמד בתוכה, ואמר איני זז מכאן
עד שתבטל אותה גזירה, באותה שעה מה עשה משה לבש שק ונתעטף שק ונתפלש באפר ועמד בתפלה
ובתחנונים לפני הקב"ה עד שנזדעזעו שמים וארץ וסדרי בראשית [...] מה עשה הקב"ה באותה שעה
הכריז בכל שער ושער של רקיע ורקיע בכל ב"ד וב"ד שלא יקבלו תפלתו של משה ולא יעלו אותה לפניו מפני
שנחתם עליו גזר דין [...] -

כיון שראה משה שאין בריה יכולה להצילו מדרך המוות [...]]
באותה שעה אמר הקב"ה לגבריאל גבריאל צא והבא נשמתו של משה
אמר לפניו רבש"ע מי שהוא שקול כנגד ששים ריבוא איך אני יכול לראות במותו ומי שיש בו דברים אלו איך
אני יכול לעשות לו קצף,
ואחר כך א"ל לפיכאל [...]]
ואחר כך אמר לספאל הרשע צא והבא נשמה של משה מיד לבש כעס וחגר חרבו ונתעטף אכזריות והלך
לקראתו של משה כיון שראה אותו שהוא יושב וכותב שם המפורש וזוהר מראהו דומה לשמש והוא דומה
לפלאך ה' צבאות [...]]
וכיון שראה ספאל את משה אחזתו רעדה וחיל כילודה ולא מצא פתחון פה לדבר עם משה עד שאמר משה
לספאל 'אין שלום אמר ה' לרשעים' (ישעיה פח, כב) מה תעשה בכאן
אמר לו ליטול נשמתך באתי

אפר לו מי שיגרך
אפר לו מי שברא את כל הבריות
אפר לו אין אתה נוטל נשפתי
אפר לו כל באי העולם נשמתן מסורין לידי
אפר לו יש בי כח מכל באי העולם
אפר לו פה כחרך

אפר לו אני בן עפרם שיצאתי ממעי אמי מהול ולא נצרכת לטוהלני ובו ביום שנולדתי מצאתי פתחון פה והלכתי ברגלי ודברתי עם אבי ואמי ואפילו חלב לא ינקתי וכשהייתי בן שלשה חדשים התנבאתי ואפרתי שעתיד אני לקבל תורה מתוך להבי אש, וכשהייתי מהלך בחוץ נכנסתי לפלטרין של מלך ונטלתי כתר מעל ראשו וכשהייתי בן שפונים שנה עשיתי אותות ומופתים במצרים והוצאתי ששים ריבוא לעיני כל מצרים וקרעתי את הים לשנים עשר קרעים והפכתי מי מרה למתוק ועליתי ודרכתי דרך בשמים והייתי תופס במלחמתן של מלאכים וקבלתי תורה של אש ודרתי תחת כסא אש וסוכתי תחת עמוד אש ודברתי עמו פנים בפנים וניצחתי בפמליא של מעלה וגליתי רזיהם לבני אדם וקבלתי תורה מימינו של הקב"ה ולפדתי אותה לישראל ועשיתי מלחמה עם סיחון ועם עוג שני גיבורי עובדי כוכבים שבשעת המבול לא הגיעו מים לקרסוליהן מפני גובהן והעמדתי חפה ולבנה ברום עולם והכיתים במטה שבידי והרגתים מי יש בבאי עולם שיכול לעשות כן לך רשע מכאן אין לך לוטר כן לך ברח מלפני איני נותן נשפתי לך. –

מיד חזר ספאל והשיב דבר לפני הגבורה
א"ל הקב"ה לספאל בא והבא נשמתו של משה
מיד שלף חרבו פתערו ועמד על משה
מיד קצף עליו משה ונטל את המטה בידו שחקוק בו שם המפורש ופגע בו בספאל בכל כחו עד שנס מלפניו ורץ אחריו בשם המפורש ונטל קרן הודו מבין עיניו ועיור את עיניו.

עד כאן עלתה למשה,
סוף רגע יצתה בת קול ואמרה הגיע סוף מיתתך
אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא [...] בבקשה מפך אל תמסרני ביד מלאך המוות
יצתה בת קול ואמרה לו אל תתיירא אני בעצמי מטפל בך ובקבורתך,
באותה שעה עמד משה וקידש עצמו כשרפים וירד הקדוש ברוך הוא משמי שמים העליונים ליטול נשמתו של משה ושלושה מלאכי השרת עמו מיכאל וגבריאל וזאזגאל, מיכאל הציג מטתו של משה וגבריאל פירס בגד של בוך מראשותיו וזאזגאל פרגלותיו מיכאל מצד אחד וגבריאל מצד אחד
אמר הקב"ה למשה משה השקיף עיניך זה על גב זה והשקיף עיניו זו על גב זו אמר לו הנח ידך על החזה

והניח ידו על החזה אפר לו הקף רגליך זה על גב זה הקיף רגליו זה על גב זה.

באותה שעה קרא הקב"ה לנשמה מתוך גופו אפר לה בתי מאה ועשרים שנה קצבתיך היותך בגופו של משה
עכשיו הגיע קצך לצאת צאי אל תאחרי
אפרה לפניו ריבונו של עולם יודעת אני שאתה אלוה כל הרוחות וכל הנפשות נפש החיים והמתים מסורין
בידך ואתה בראתני ואתה יצרתני ואתה נתתני בגופו של משה מאה ועשרים שנה ועכשיו יש גוף טהור
בעולם יותר מגופו של משה שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם ולא רפה ותולעה לכן אני אוהבת אותו ואיני
רוצה לצאת ממנו
אפר לה הקב"ה נשמה צאי אל תאחרי ואני מעלה אותך לשמי השמים העליונים ואני מושיבך תחת כסא
כבודי אצל כרובים ושרפים וגדודים
אפרה לפניו רבש"ע מאצל שכינתך מפרום ירדו שני מלאכים עזה ועזאל וחמדו בנות ארצות והשחיתו
דרכם על הארץ עד שתלית אותם בין הארץ לרקיע אבל בן עמרם מיום שנגלית אליו בסנה לא בא לאשתו
שנאמר 'ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח כי אשה כושית לקח' (במדבר יב,
א) בבקשה ממך תניחני בגופו של משה
באותה שעה נשקו הקב"ה ונטל נשמתו בנשיקת פה [...]